

רשות העתיקות

מרחב צפון

דוח ליזם:

קנאת אל-ג'עאר שליד עין הנציב

צח הורוביץ

רשות העתיקות



© אין להעתיק או לעשות שימוש אחר בדו"ח זה ללא אישור מראש מאת רשות העתיקות. זכויות היוצרים הם של רשות העתיקות. אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לתרגם, לאכסן במאגר מידע, לסדר או לקלוט בכל דרך ובכל אמצעי אלקטרוני אופטי או מכני או אחר-כל חלק שהוא מחומר זה ללא הסכמת רשות העתיקות. © כל הזכויות שמורות.

הקדמה:

בית הקברות של קנאת אל ג'עאר המכונה גם "מינוס 200", (גובהו הטופוגרפי מתחת לפני הים), או "קו בין הצומות", (צורי 1962 ע"מ 173) נחצב במדרון גירני המכוסה שכבה עבה של משקע טרוונטין. מקום המורד כחצי ק"מ צפון מזרחית לקיבוץ עין הנציב, בנקודת ציון 247960/709000 - 248000/709200. המדרון משתפל מכיוון מערב לכיוון מזרח עד לחיבורו עם משור בקעת הירדן. שיא גובהו של המדרון באזור כביש מס' 90 בגובה של 125 - מ' מתחת לפני הים ותחתיתו בסמוך לכביש המוביל מאזור התעשייה של בית שאן לקיבוץ עין הנציב בגובה של 200 - מ' מתחת לפני הים. מקום המערות שנחפרו בחפירה זו בגובה של כ - 175 - מ' מתחת לפני הים - בשליש התחתון של המדרון. כבר משנת 1953 בוצעו באתר חפירות ארכיאולוגיות, (צורי 1975, ע"מ 9-17) ועד שנת 2002 נערכו במקום כ- 15 חפירות ארכיאולוגיות שבוצעו ע"י חוקרים שונים, (צורי נחמיה, פורת פנחס, ערב רם, פורת יוסף, דיוויס דוד, דרוקס אדם, עמירן רות). בעקבות החפירות פורסמו מספר פרסומים ראשוניים בכתבי עט "חדשות ארכיאולוגיות" ו"ארץ ישראל", (בין השנים 1972-1988). בחפירות אלו נחפרו עשרות קברים המתוארכים לתקופות: הברונזה הביניימית, הברונזה המאוחרת, הברזל I, הברזל II, הפרסית, ההלניסטית, הרומית והביזנטית.

בעקבות עבודות חפירה וחציבה במדרון, בפרוייקט קווי הולכה לביוב של העיר בית שאן, בחודשים מאי - יוני של שנת 2006 נפגעו 8 מערות קבורה. מתוכם נחפרו שלוש שנפגעו ללא תקנה. החפירה מומנה על ידי עיריית בית שאן ומנהלת הביוב הארצית, בוצעה במהלך חודש יוני של שנת 2006 ונוהלה על ידי צח הרוביץ מטעם רשות העתיקות, בעזרת פועלים מאום אל פחם.

החפירה:

מכלל שמונת הקברים שנתגלו בזמן העבודות נחפרו שלושה קברים שהפגיעה בהם הייתה ללא תקנה, להלן תיאור הקברים והממצא על פי סדרם מצפון לדרום:

קבר מספר 100- תיאור אדריכלי ותיאור הממצא:

א. תיאור הקבר:

קבר זה הוא הצפוני מבין שלושת הקברים שנחפרו והוא כנראה הגדול והמורכב בניהם. הפגיעה הקשה בצידו המזרחי של הקבר אינה מאפשרת לאמוד על תוכניתו המלאה. הקבר כלל כנראה פיר אנכי אשר לא השתמר ועל כן לא ניתן לשחזר את צורתו. מחפירות העבר במקום ניתן להניח שצורתו הייתה מרובעת. מקומו המשוער של הפיר ביחס לחדרי הקבורה היה ממזרח להם, כלומר נמוך מהחדרים ביחס למדרון הטבעי. בתחתית הפיר היה כנראה פתח לכיוון מזרח וכניסה לשני חדרי קבורה המסודרים האחד אחר השני ומחוברים בניהם בפתח צר. מהפיר אל חדר הקבורה המזרחי (L103) היה כנראה מעבר אשר דרכו נכנסו לחדר הקבורה. חדר קבורה זה נפגע בחלקו המזרחי בעבודות הפיתוח אך ניתן היה לעמוד על צורתו. צורתו הייתה סגלגלה, רוחבו כ - 3.5 מ' ואורכו המשוער כ - 3 מ', (מאורכו השתמר רק כ - 1.4 מ'). רצפתו ישרה עם שיפוע קל לכיוון מזרח, קירותיו מקומרים ותקרתו, שלא השתמרה, הייתה כנראה מקומרת ומתנשאת עד גובה של 1.5 מ' מעל לרצפה. בדופן קיר חדר קבורה זה, בחלקו הדרום מערבי, נחצבו שתי מדרגות, בגובה של כ - 90 ס"מ מעל רצפת המערה, אשר מובילות דרך פתח צר, (רוחב 30 ס"מ גובה 40 ס"מ) לחדר קבורה פנימי (L-101) הממוקם מערבית לחדר הקבורה הראשון.

חדר הקבורה המערבי, (הפנימי L-101) בעל צורה סגלגלה רוחבו כ - 3.5 מ' ואורכו המשוער כ - 2.5 מ', רצפתו ישרה ושקוע מעט במרכז החדר, קירותיו מקומרים ותקרתו שהשתמרה כמעט בשלמות הייתה מקומרת ומתנשאת עד גובה של 1.9 מ' מעל לרצפה.

בדופן הקיר הדרום מזרחית נחצבה גומחה קטנה לכיוון מזרח.

ב. תיאור הממצאים:

בחדר הקבורה המזרחי נמצאו 2 כלי חרס הכוללים שני קנקנים גדולים. הממצא

האנתרופולוגי כלל עצמות פרט בוגר אחד.

בחדר הקבורה המערבי נמצאו 20 כלי חרס הכוללים : 6 נרות עם 4 שפיות, 1 קומקום

מעוטר בפסים אדומים, 2 פכים מעוטרים בפסים אדומים, 3 קנקניות מעוטרות, 2 קנקנים

ופקית זעירה. הממצא המטאלורגי כלל 3 כלי מתכת שונים הכוללים סכין, ראש חנית

וחפץ דמוי סהר. כמו כן נמצא חרוז עשוי אבן חצי יקרה. הממצא האנתרופולוגי כלל 4

פרטים. זכר ונקבה בוגרים ושני פרטים צעירים. רובם של העצמות נמצאו בארטיקולציה

והשתמרותן חלקית.



קבר 100 לוקוס 101 חלק מהממצאים באתרם על רצפת הקבר:



קבר 100 לוקס 101 מבט על רצפת הקבר עליה השרידים האנתרופולוגים.

קבר מספר 101- תיאור אדריכלי ותיאור הממצא:

א. תיאור הקבר:

קבר זה נחצב מדרום לקבר מס' 100 והם צמודי דופן האחד לשני. הקבר נפגע מעבודות הפיתוח וספג את הפגיעה הקשה ביותר מבין הקברים שנחפרו. הפגיעה בצידו המזרחי של הקבר אינה מאפשרת לאמוד על תוכניתו המלאה. הקבר כלל כנראה פיר אנכי אשר לא השתמר ועל כן לא ניתן לשחזר את צורתו. מקומו המשוער של הפיר ביחס לחדרי הקבורה היה ממזרח להם, כלומר נמוך מהחדרים ביחס למדרון הטבעי. בתחתית הפיר היה כנראה פתח לכיוון מזרח וכניסה דרך מסדרון קצר (40 ס"מ אורך 60 ס"מ רוחב), בעל צורה טרפזית לחדר הקבורה. תוכנית חדר הקבורה בעלת צורה סגלגלה, רוחבו המרבי כ- 3.6 מ' ואורכו המרבי כ- 2.4 מ'. רצפתו ישרה, קירותיו מקומרים ותקרתו, שהשתמרה רק בחלקה, הייתה מקומרת ומתנשאת עד גובה של כ- 2 מ' מעל לרצפה.

בדופן הקיר הצפון מזרחית של הקבר נחצבה גומחה קטנה לכיוון צפון.

ב. תיאור הממצאים:

בחדר הקבורה נמצאו 8 כלי חרס הכוללים 2 קנקנים, 2 פחים, 2 נרות - האחד עם שפיה
1 והשני עם 3 שפיות, ספל 1 וקערה 1. כמו כן נמצא ראש חנית עשויה מתכת.
הממצא האנתרופולוגי נמצא ברובו בארטיקולציה וכלל עצמות שני פרטים בוגרים אשר
האחד ממין נקבה ומנו של השני אינו ברור.



קבר מס' 101

קבר מס' 100

קבר מספר 100 וקבר מספר 101 צמודי הדופן – צלום מכיוון מזרח למערב.

קבר מספר 102- תיאור אדריכלי ותיאור הממצא:

א. תיאור הקבר:

קבר זה נחצב מספר מטרים מדרום לקבר מספר 101. הקבר נפגע מעבודות הפיתוח אך פגיעתו הייתה הקלה מבין הקברים שנחרו. למרות הפגיעה בצידו המזרחי של הקבר ניתן היה לאמוד על תוכניתו המלאה. הקבר כלל כנראה פיר אנכי אשר השתמר רק בחלקו המערבי. מפניה אחת ששרדה ניתן להניח שצורתו הייתה מרובעת. מקומו של הפיר ביחס לחדר הקבורה היה ממזרח, כלומר נמוך מהחדרים ביחס למדרון הטבעי. בחפירת הפיר נמצאו מספר אבנים בנוניות וניתן להניח כי שמשו לחסימת המעבר בין הפיר למסדרון. בתחתית הפיר נחצב פתח לכיוון מזרח אשר הוביל לכניסה דרך מסדרון ארוך ורחב (1.60 מ' אורך, 1.80 מ' רוחב מרבי) לחדר הקבורה. המסדרון נחצב צורה טרפזית כאשר חלקו הצר במזרח וחלקו הרחב בכניסה לחדר הקבורה. המסדרון נחצב בצורה מקומרת – רצפתו ישרה ומעט משתפלת לכיוון הכניסה לחדר הקבורה. בנקודת המפגש בין המסדרון לחדר הקבורה גדל השיפוע לכיוון חדר הקבורה. קירות המסדרון מקומרים ותקרתו מתנשאת עד גובה של כ- 1.3 מ' מעל לרצפה. תוכנית חדר הקבורה בעלת צורה סגלגלה, רוחבו המרבי כ- 4 מ' ואורכו המרבי כ- 2.6 מ'. רצפתו משופעת לכיוון מערב בחלקו המזרחי וישרה בחלקו המערבי. קירותיו מקומרים ותקרתו, שהשתמרה בשלמותה הייתה מקומרת ומתנשאת עד גובה של כ- 1.7 מ' מעל לרצפה.

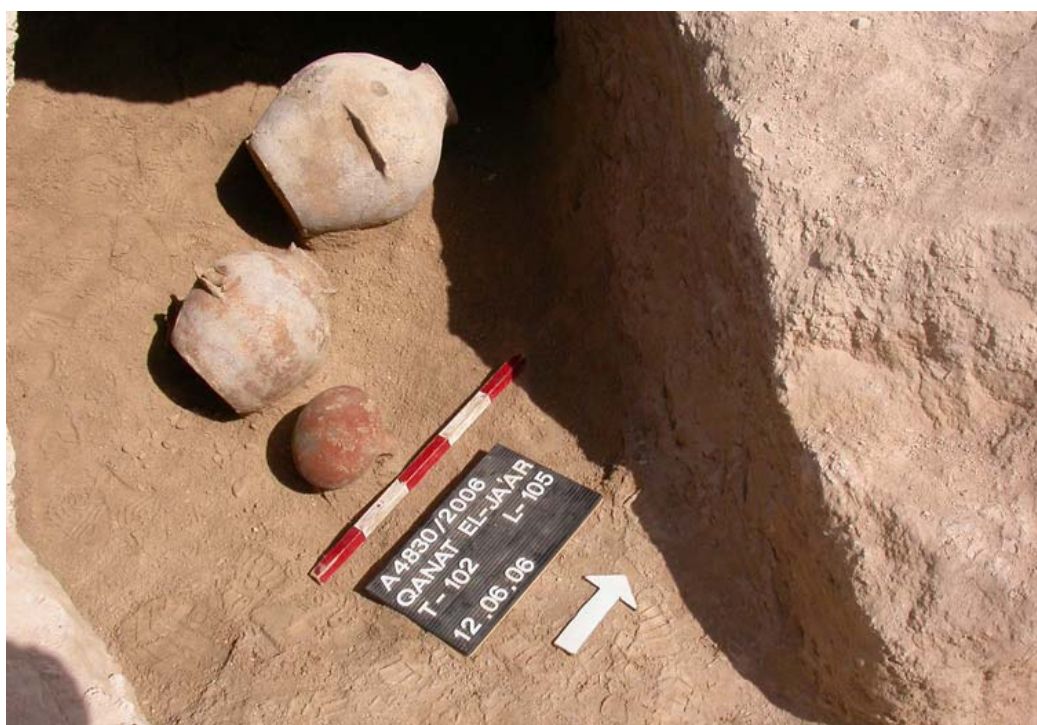
ב. תיאור הממצאים:

בחדר הקבורה נמצאו 11 כלי חרס הכוללים 2 קנקנים, 1 קנקנית, 1 קומקום, 4 פחים, 3 נרות – כולם בעלי 4 שפיות. כמו כן נמצא ראש חנית עשויה מתכת. הממצא האנתרופולוגי היה העשיר מבין הקברים ונמצא ברובו בארטיקולציה. הממצא כלל עצמות של 7 פרטים. שלושה פרטים בוגרים ממין זכר, שלושה פרטים בוגרים ממין נקבה ותינוק אחד. גיל הבוגרים היה כנראה בין 20-40 שנים. כל הפרטים הונחו

בתנוחה מכווצת (ברכיים כפופות לכיוון החזה) על צדם הימני או השמאלי. ראש כל הפרטים הופנה לכיוון מזרח ופניהם הופנו לכיוון צפונה או דרום.



קבר מספר 102 שרידי פיר הכניסה ומבט לכיוון המסדרון, צולם מכיוון מזרח למערב.



קבר מספר 102 מבט לכיוון המסדרון והממצאים שנמצאו בו, צולם מכיוון מזרח למערב.

סיכום:

שלושת הקברים שנחפרו נפגעו פגיע קשה בזמן עבודות התשתית ועל כן תוכניתם אינה שלמה. עם זאת מאחר ואתר זה נחפר לא אחת נתן לומר כי הינם חלק מבית הקברות הגדול מתקופת הברונזה הביניימית (לפני כ- 4100 שנים מימנו), הפרוס על כל המדרון מכביש 90 ועד מישור הבקעה. אדריכלות הקברים, (ככול שניתן ללמוד מהחפירה) הינה אופיינית לאזור

- קבר החצובים בסלע, בעל מפיר מלבני היורד מפני הקרקע ובתחתיתו פתח כניסה למסדרון המוביל לחדר קבורה אחד או שנים, (מסדרון הוא מאפיין אדריכלי אזורי שכיח בבקעת בית שאן, Greenhut 1995:6-8). חדר הקבורה בעל צורה סגלגלה ובמידות של כ- 9 מ"ר. מאפיין נוסף אשר נראה אחיד בקברים שנחפרו הוא כי כל פתחי הקברים נחצבו בצד המזרחי – נראה כי אחידות זו הוכתבה לחצובי הקברים בשל טופוגרפית השטח וסוג המסלע.

כלי החרס והמתכת אשר נמצאו בחפירה מתוארכים כולם לתקופת הברונזה הביניימית והם מגוונים ביותר. מגוון הכלים כולל את כל הרפרטואר הידוע בתקופה מאזור זה. בכלל זה יצויין גם מגוון העיטורים הידוע כדוגמת העיטורים הפלסטיים למינם, אך בעיקר העיטורים הצבועים אדום בסגנונות העיטור השונים. לא ניתן לסכם את הממצא הקראמי מבלי לציין את נרות החרס בעלי שלוש הספיות שהם כלי מיוחד במינו אשר לא נמצא עד היום.

מראה מקום נבחרים:

צורי נ' 1962, "סקר ארכיאולוגי בעמק בית שאן" בקעת בית שאן – הכינוס הארצי השבעה-

עשר לידיעת הארץ, ירושלים תשכ"ב.

1975 "קברים מתקופת הברונזה התיכונה | ומתקופת הברזל | בקירבת תל רחוב

שבעמק בית – שאן" ארץ ישראל 12, ע"מ 9-17.

Greenhut Z. 1995. EB IV Tombs and Burials in Palestine. Tel Aviv 22:3-44.